

REPUBLIEK 7 MAART BALIE

-teksten gezegd en gelezen tijdens onze voorstelling van 'de republiek' in de balie op maandag 7 maart 2022. (20.30 uur tot ±22.45 uur) via video-opname (gedeeltelijk) 'live' uitgezonden via de volgende link kunt u de registratie zien:

<https://debalie.nl/programma/de-republiek-57-07-03-2022/>

(voorlopig alleen de eerste helft. volledige versie is in de maak en is spoedig te volgen op balie tv)

-het verhaal van mat.
(of 'zo herinner ik me hoe we begonnen')

-zijn alle camera's aan.
-dit is republiek.
-dit is republiek.
-dit is zeven maart.
-dit is zeven maart.
-het is tweeduizendtweentwintig.
-tweeduizendtweentwintig.
-we zijn weer open voor publiek.
-we zijn dus weer open voor publiek.
-en maar we nemen toch op.
-we nemen toch op, en we zenden.
-en we zenden.

-doe je dat nu expres, mij herhalen.
-nou nee, ik dacht omdat er twee camera's staan.

-nee, ik dacht dat ik iets zou zeggen en dat jij dan het volgende zou zeggen.

-nee, er staan twee camera's en de ene camera neemt jou op.

-maar moet het niet een ernstig gesprek worden.

-nu nog even niet, bijna.

-dan moet je wel in de microfoon praten,

-maar een ernstig gesprek, toch...

-een ernstig gesprek,

maar als jij de komedietrucs al meteen uitprobeert,

dan wordt het ingewikkeld,

dat gelooft niemand.

-maar het is wel nieuw dat we opeens twee hoge camera's hebben,

meestal hebben we lage camera's.

-dat kunnen de mensen die dat zien, niet zien.

-nee.

-of we zouden een spiegel moeten neerzetten, maar zo spiegelen wij niet.

-ze moeten ons niet kunnen zien,

wat dat betreft, niet in die zin.

-het is eigenlijk voor de eerste keer

dat we weer met publiek samen zijn.

-weer, sinds 2 jaar.

-en jij maakte je heel veel zorgen, de hele dag.

-ik dacht we moeten een nieuw publiek opbouwen,

de 'go' van al die jaren is er uit,

al die jaren hebben ze onbekommerd kunnen denken: eerste maandag van de maand: republiek...

-maar we kunnen nu stellen: 'de zaal is vol.'

-ja zeker.

-en er zijn allemaal nieuwe mensen.

-dat is absoluut oncontroleerbaar, want de camera is niet op het publiek is gericht.

-het gesprek gaat langzaam over in de kwestie: 'leven we in een andere tijd?'

- stef van es

speelt mee op de akoestische gitaar

wg sebald

matthias de koning:

-wg sebald

-uit: 'in het land en het water'

vertaling: ria van hengel..

-memo

vuur maken en in de rook
de toekomst lezen
as oprapen en dan
over je hoofd gooien
daarbij vooral
niet omkijken
oefenen in de kunst van
het omtoveren
gezicht met
vermiljoen beschilderen
ten teken
van rouw

jan joris lamers:

-wislawa szymborska 1945

-'ik zoek het woord'

uit de bundel: 'zwart lied'

vertaling: ad van rijsewijk

ik zoek het woord

ik wil ze in één woord beschrijven:

hoe zijn ze?

ik neem gewone woorden,
steel die uit woordenboeken,
meet, overweeg en onderzoek -
geen enkel
is geschikt.

elk moedigste - laf,

elk honendste - nog heilig.

elk wreedste - te mededogend,

het hatelijkste - te weinig verbeteren.

dat woord moet als een vulkaan zijn,

laat het slaan, steken, afstoten,

als gods ergste toorn

als kokende haat.

ik wil dat dat ene woord

doordrenkt is met bloed,

dat als een executiemuur

elk massagraf in zich huisvest.

laat het nauwkeuriger en duidelijker omschrijven

wie zij waren - alles wat er plaatsvond.

want dat wat ik hoor,

want dat wat men schrijft -

is te weinig.

te weinig.

onmachtig is onze taal,

haar toon plotseling - armzalig.

met alle kracht van mijn gedachten,

zoek ik dat ene woord -

maar kan het niet vinden.

het lukt me niet.

szymborska

matthias de koning:
maar vindt er geen.

maureen teeuwen

-anton tsjechov

-'het geheim'

vertaling: charles b. timmer 1954

-op de avond van eerste paasdag nam staatsraad nawagin, toen hij van zijn visites thuiskwam in de hal de presentielijst op, waar allen die bij hem hun opwachting hadden gemaakt hun namen op hadden gezet en begaf zich met die lijst naar zijn studeervertrek. nadat hij zich had uitgetrokken en een flesje mineraalwater had gedronken, maakte hij het zich gemakkelijk op de chaise-longue en begon de handtekeningen. op de presentielijst te ontcijferen. toen zijn blik het midden van de lange rij namen had bereikt, ging er een schok door hem heen, hij blies verbaasd zijn adem uit en knipte van louter verbijstering met zijn vingers in de lucht.

- alweer!

zei hij en hij sloeg zich op zijn knie.

-dat is zonderling! alweer! daar heeft me die vent alweer op de lijst getekend, de duivel mag weten, wie dat is: fedjoekow ! voor de zoveelste maal!

-onder de vele handtekeningen op de lijst bevond zich ook die van een zekere fedjoekow. wat dat voor een heerschap mocht zijn, die fedjoekow, daar had nawagin geen flauwe notie van. al zijn kennissen, bloedverwanten en ondergeschikten liet hij in zijn gedachten de revue passeren, hij bracht zich zijn verre verleden in de herinnering terug, maar met de beste wil van de wereld kon hij zich niets herinneren, wat ook maar uit de verte op fedjoekow leek. het vreemdste van alles was, dat die incognito fedjoekow nu al in de loop der laatste dertien jaren zonder mankeren met iedere kerstmis en iedere pasen zijn naam op de lijst had gezet. wie hij was, waar hij vandaan kwam en hoe hij er uit zag, wisten noch nawagin, noch diens vrouw en evenmin de conciërge.

-een zonderlinge geschiedenis!

prevelde nawagin verbaasd, terwijl hij door zijn studeerkamer op en neer liep. zonderling, onbegrijpelijk! een kabbalistische vertoning ! laat de conciërge eens hier komen! riep hij.

-nee, dat is al te gek, ik zal te weten komen, wie die kerel is. zeg. luister eens, grigori, wendde hij zich tot de binnenkomende conciërge,

-daar heeft me die fedjoekow alweer zijn handtekening op de lijst gezet! heb je hem gezien?

-welnee, meneer ...

-alles goed en wel, maar hij heeft toch op de lijst getekend! dat bewijst toch zeker dat hij in de hal is geweest, niet? is hij binnen geweest?

-welnee, meneer.

-maar hoe heeft hij dan kunnen tekenen, als hij niet binnen is geweest?

-dat weet ik niet, meneer.

-wie moet het dan weten, hè? jij zit me daar gewoon te suffen in de hal! ga eens na, of er niet de een of andere onbekende binnen is geweest! vooruit, laat je hersens eens werken!

- nee, meneer, nee, er is niemand geweest, die ik niet ken. al onze ambtenaren zijn d'r geweest en er is visite gekomen voor hare doorluchtigheid de barones en de priesters waren er met het kruis, maar verder geen mens ...

-dan heeft-ie zeker onzichtbaar zijn handtekening gezet, wat?

Ik weet d'r niks van, meneer. het enige, wat ik weet is, dat er geen fedjoekow is geweest. daar zou ik op kunnen zweren ...

- dat is gek! on-be-grij-pe-lijk ! hoogst zonderling! dacht nawagin. volkomen dwaas zelfs. een vent die al dertien jaren lang zijn handtekening op de visitelijst bij je komt plaatsen en je kunt er maar niet achter komen, wie hij is. misschien iemand die mij er tussen wil nemen? kan het soms zijn dat één van die ambtenaren voor de aardigheid tegelijk met zijn eigen naam de handtekening van die fedjoekow zet?

-en nawagin begon de handtekening van fedjoekow aan een nauwkeurig onderzoek te onderwerpen.

de wijd uiteengeschreven, uitdagend neergezette handtekening, die op ouderwetse manier met krullen en haken was versierd, leek wat zijn stijl van schrijven betreft, in niets op die der overige ondertekenaars. hij stond direct onder die van de gouvernementssecretaris sjoetsjkin, een bedeesd en hangerig mannetje, dat er vast en zeker van angst dood bij neer zou zijn gevallen, als hij zich zo'n brutale grap zou hebben veroorloofd.

-die geheimzinnige fedjoekow heeft alweer op de lijst getekend!

zei nawagin, toen hij in de kamer bij zijn vrouw binnenstapte. en voor de zoveelste maal ben ik er niet achter kunnen komen, wie dat nu eigenlijk is!

-mme nawagin was spiritiste en derhalve had zij voor alle begrijpelijke en onbegrijpelijke verschijnselen in de natuur een hoogst eenvoudige verklaring bij de hand.

- daar is niets vreemds aan, zei ze.

-jij wilt er niet in geloven, maar ik zeg en herhaal: er gebeuren een massa bovennatuurlijke dingen, waar ons zwakke verstand nooit bij zal kunnen! jk ben ervan overtuigd dat die fedjoekow een geest is, die contact met je zoekt ... als ik jou was zou ik hem oproepen en hem vragen, wat hij verlangt.

-onzin, kletspraat!

-nawagin was wars van alle bijgeloof, maar dit hem intrigerende verschijnsel was zo geheimzinnig, dat er onwillekeurig van allerlei gedachten aan duivelskunsten in zijn hoofd opkwamen. de hele avond hield hij zich met de gedachte bezig, dat die onbekende fedjoekow de geest was van een lang geleden

gestorven ambtenaar, die door de voorvaders van nawagin de dienst uit was gejaagd en die zich nu op de nazaat poogde te wreken; wie weet was het wel een bloedverwant van de een of andere klerk, die nawagin zelf de bons had gegeven, of familie van een van die meisjes, die hij verleid had ...

-de hele nacht droomde nawagin van een oude magere ambtenaar in een versleten uniform met een citroengeel gezicht, piekharen en blikkerige ogen; de ambtenaar voegde hem met een grafstem iets toe en dreigde hem met een knokige vinger.

het scheelde niet veel, of nawagin kreeg er een hersenvliesontsteking van. twee weken lang liep hij zwijgend en met een nors gezicht rond, aldoor maar in zijn gedachten verzonken. eindelijk overwon hij zijn sceptische houding en zijn eigenliefde, hij trad bij zijn vrouw binnen en zei op een doffe toon:

-zina, kom, roep de geest van die fedjoekow eens op! de spiritiste liet zeer verheugd een blad karton en een schoteltje binnenbrengen, liet haar man naast zich plaatsnemen en begon haar plechtige handelingen te verrichten. fedjoekow liet niet lang op zich wachten ...

-wat verlang je van mij? vroeg nawagin.

-kom tot inkeer ... antwoordde het schoteltje.

-wie ben je geweest in je aardse bestaan?

-een verdwaalde ...

-nou, zie je nu wel! fluisterde zijn vrouw. en jij hebt er nooit in willen geloven!

nawagin hield een lang gesprek met fedjoekow, daarna riep hij

in één moeite door nog de geesten op van napoleon, hannibal, askotsjenski, zijn tante klawdija zacharowna en allemaal gaven zij hem korte, maar juiste en zeer diepzinnige antwoorden. zo hield hij zich een uur of vier met het schoteltje bezig en sliep eindelijk gerustgesteld in, gelukkig in het weten dat zich een nieuwe, geheimzinnige wereld voor hem ontsloten had. na deze gebeurtenis ging hij zich dagelijks met spiritistische séances bezighouden en op de kanselarij legde hij aan zijn ambtenaren uit, dat er in de wereld toch heel veel bovennatuurlijks voorkwam, veel wonderbaarlijks, waar onze geleerden toch eigenlijk allang hun aandacht eens aan hadden moeten besteden. hypnotisme, mediamisme, spiritisme, de vierde dimensie en meer van zulke nevelachtigheden hadden nu volledig beslag op zijn geest gelegd, zodat hij, tot grote voldoening van zijn vrouw dagenlang spiritistische boeken zat te lezen, met het schoteltje in de weer was, of zich met tafeldans en het verklaren van bovenzinnelijke verschijnselen bezighield. langzamerhand begonnen ook al zijn ondergeschikten aan spiritisme te doen en wel met zoveel toewijding, dat de oude executeur er zijn verstand bij verloor en op een goede dag met een bode een als volgt luidend telegram zond:

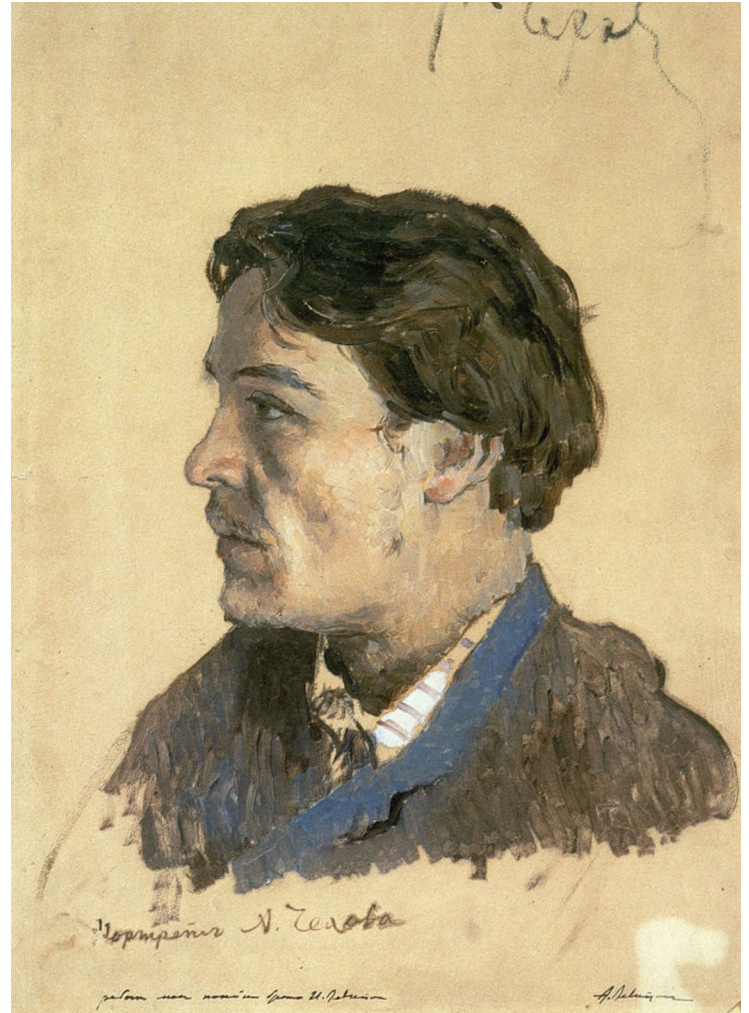
« aan het kantoor van de ontvanger der belastingen in de hel. ik voel dat ik bezig ben in een demon te veranderen. wat moet ik doen? antwoord betaald. wasili krinolinski. »

-nadat hij ettelijke honderden spiritistische brochures gelezen had, kwam het sterke verlangen bij nawagin op zelf ook: eens iets over dit onderwerp te gaan schrijven. vijf maanden lang zat hij eraan te werken en eindelijk kwam van onder zijn hand een opstel van geweldige omvang te voorschijn onder de titel: «en dit is mijn mening.» toen hij zijn essay klaar had, besloot hij het in te sturen aan een spiritistisch tijdschrift.

de dag waarop het opstel zou worden afgezonden is hem goed in zijn geheugen geprent gebleven. nawagin weet zich nog heel goed te herinneren, dat op die onvergetelijke dag in zijn studeerkamer zijn secretaris aanwezig was, die het opstel in het net overgeschreven had en verder de koster van zijn parochie, die hij voor een bepaalde aangelegenheid bij zich had laten komen. nawagin's gezicht straalde. vol tederheid bekeek hij zijn geesteskind van alle kanten, bevoelde tussen zijn vingers, hoe

dik het geschrift geworden was, op zijn gezicht stond een glimlach van geluk en hij zei tot de secretaris: - ik stel voor om het aangetekend te verzenden, filipp sergejtsj. dat is veiliger ... -en toen hief hij zijn ogen op naar de koster en zei:

-ik heb je in een bepaalde kwestie bij me laten komen, m'n waarde. ik stuur mijn jongste zoon nu naar het gymnasium en heb daar zijn geboorteakte voor nodig, alleen graag

anton tsjechov

zo gauw mogelijk.

-uitstekend, excellentie! zei de koster met een buiging. uitstekend, dat komt in orde.

-kan ik die dan morgen misschien krijgen?

-uitstekend, excellentie, daar kunt u staat op maken. morgen is-ie voor u klaar! wilt u zo goed zijn morgen vóór de avonddienst iemand naar de kerk te sturen. ik ben daar dan. zegt u maar dat ze naar fedjoekow moeten vragen, ik ben daar aldoor aan te treffen ... -- wat?! riep de staatsraad uit en hij verbleekte.

-fedjoekow.

-jij ... jij heet fedjoekow?

vroeg nawagin en hij keek de koster met wijd opengespalkte ogen aan.

-juist ja, fedjoekow is mijn naam.

-heb jij ... heb jij dus aldoor bij mij in de hal je naam op de lijst getekend?

-jawel. ...

bekende de koster verlegen.

-weet u, excellentie, als wij met het kruis rondgaan, dan teken ik bij de grote heren altijd mijn naam op de presentielijsten ... dat is zo een zwak van mij, ziet u ... ik hoef maar zo'n lijst in de hal te zien liggen, of ik moet er mijn naam op zetten ...

met stomheid geslagen en volkomen verbijsterd liep nawagin zonder dat er verder iets tot hem doordrong met grote passen zijn kamer op en neer. hij streek met zijn hand langs de portières bij de deur, zwaaide een keer of drie met zijn rechterarm in de lucht als een jeune-premier in een ballet, wanneer die haar te zien krijgt, hij begon even te fluiten om dan bête te gaan glimlachen en wees met zijn vinger op iets ergens in de ruimte.

- ik zal ervoor zorgen, dat uw opstel meteen wordt afgezonden, excellentie, zei de secretaris.

die woorden brachten nawagin uit zijn toestand van verbijstering. hij keek de secretaris en de koster verdwaasd aan, toen schoot hem alles weer te binnen en met zijn voeten woedend op de vloer stampend riep hij met een schrille hoge tenorstem uit:

-willen jullie mij met rust laten! willen jullie mij met rust laten, zeg ik je! wat willen jullie eigenlijk van me, hè?

de koster en de secretaris trokken zich uit zijn studeervertrek terug en waren al op straat, terwijl hij steeds nog met zijn voeten stond te trappelen en schreeuwde:

-willen jullie me nu met rust laten! wat moeten jullie eigenlijk van me, hè? willen jullie me wel eens met rust laten!

alexander nieuwenhuis

-nastassja martin

-in the eye of the wild

fragment

-de beer is een paar uur geleden vertrokken en ik wacht totdat de mist optrekt. de steppe is rood, mijn handen zijn rood, mijn gezicht is opgezwollen, verminkt, onherkenbaar. ik ben een wazig figuur, mijn gelaatstreken liggen verborgen onder de open wonden in mijn gezicht, waar innerlijk weefsel, vocht en bloed over uit naar boven komt; net zoals in de tijd van de mythes heerst er duisternis. het is een geboorte, want het is overduidelijk geen dood. rond me liggen plukjes bruin haar, stijf geworden van opgedroogd bloed, bewijs van ons gevecht. de afgelopen acht uur, misschien langer, hoopte ik dat er een russische helikopter door de mist zou breken en me vinden. ik heb een tourniquet gemaakt van mijn rugzak toen de beer weg was en nikolai heeft mijn gezicht verbonden toen hij me vond. hij heeft zijn waardevolle voorraad alcohol over mijn wonden gegoten. het stroomde langs mijn gezicht samen met de tranen en het bloed. toen heeft hij me achtergelaten. hij nam mijn kleine telefoon met zich mee om een plek met bereik te vinden om te bellen, rekening houdend met het slechte netwerk, de mobiele zendmasten die ver weg zijn en biddend dat het allemaal zou werken. rondom ons rijzen de vulkanen die een moment eerder nog onze vrijheid inhielden, maar die nu onze gevangenis zijn.

-de geluiden die ik hoor zijn scherper, ik hoor als een wild dier, ik ben een wild dier. voor een moment vraag ik me af of de beer terug zal komen om me af te maken, of om door mij gedood te worden, of dat we beiden zullen sterven in een laatste omhelzing. maar ik weet al, ik voel al, dat het niet zal gebeuren. hij is ver weg nu, hij strompelt door de steppe met bloed uit zijn vacht. hoe verder weg hij is en hoe dieper ik in mezelf kijk, hoe meer we terugkomen tot onszelf. hij zonder mij, ik zonder hem, hoe te overleven ondanks wat ik heb verloren en dat nu in het lichaam van de ander zit. hoe te leven met wat is achtergelaten -ik hoor hem lang voordat hij aankomt. nikolai en lanna, die net terug zijn gekomen, horen het niet. hij komt, zeg ik. nee, er is niets, zeggen ze. alleen wij in de onmetelijke ruimte met de mist die rijst en daalt. maar een paar minuten later komt er een oranje metalen helikopter, een reliek uit de sovjettijd, om ons op te pikken.

ik denk aan de beer op mijn gezicht, zijn tanden over me heen, mijn knakkende kaak, mijn brekende schedel; de duisternis in

zijn mond, de vochtige hitte en de druk van zijn adem, de greep van zijn tanden die loskomt, de beer die opeens, onverklaarbaar, van gedachten verandert, zijn tanden zullen me niet doen, hij zal me niet eten.

andrey zal zich wel schuldig voelen. ik was op weg naar de bergen, maar iets proefde verkeerd, iets cruciaals. andrey wist het, hij voelde het. ik herinner me het moment dat hij me de klauw gaf toen ik vertrok. je weet al dat matukha bent, half dier, half vrouw, ik vertel je niets nieuws. neem dit met je mee als je gaat lopen.

ik hoor zijn woorden, die me herinneren aan onze gesprekken tijdens mijn koortsachtige dwaaltochten waarin hij me waarschuwde voor de geest van de beer die me achtervolgt, op me wacht, die me kent. hij probeerde me niet tegen te houden. hij weerhield me er niet van de vulkanen te beklimmen. maar het is niet zijn fout. hij leidde me op weg zodat ik mijn eigen droom kon ontmoeten.

in het ziekenhuis gaat andrey zitten bij op het bed

martin

tegenover me. we kijken naar elkaar in stilte. de deur gaat dicht, we zijn alleen. he zegt: natasja, heb je de beer vergeven? het is stil. je moet de beer vergeven. ik antwoord niet onmiddellijk. ik weet dat ik geen keuze heb en toch wil ik niet gehoorzamen. ik wil schreeuwen dat ik zou willen dat ik hem gedood had, dat ik

hem uit mijn systeem had verdreven, dat ik boos ben dat hij me verminkt heeft, maar ik doe het niet, ik haal adem. ja, ik heb de beer vergeven.

andrey kijkt weg, naar de vloer, zijn lange zwarte haar valt links over zijn gezicht. twee tranen vallen op de grond. hij kijkt op, zijn ogen nat. hij wilde je niet doden, hij wilde je markeren. nu ben je medkha, gemarkeerd door de beer, iemand die tussen twee werelden leeft.

twee weken zijn voorbij, de resultaten zijn goed en ik mag gaan. ik zit op de trein, het is zes uur 's avonds, ik raas richting de alpen. ik denk aan mijn moeder die op me wacht, aan de lavendel geurende lakens en het gepureerde voedsel dat mijn moeder aan het maken is, aan haar handen in mijn haar dat aan het teruggroeien is. de telefoon gaat. het is de dokter in paniek. ik moet onmiddellijk terugkeren naar parijs, ik mag met niemand spreken en niemand benaderen. de dokter is buiten zichzelf hij schreeuwt in de telefoon, je moet uitstappen op het volgende station en terugkomen beveelt hij, je hebt waarschijnlijk tuberculosis.

tuberculosis? ik dacht het niet, ik voelt niets. ik vertel het hem. helaas mevrouw, ik weet dat het moeilijk is, maar u moet terugkomen. ik hang op. zoals altijd als ik niet weet wat te doen bel ik mijn moeder. ze vertelt me dat ik mijn plan niet moet veranderen en dat ik rechtstreeks naar huis moet komen. en we gaan geen maskers dragen en we gaan niet in quarantaine, want nee, je hebt geen tuberculosis. mijn moeder is een uitzonderlijke vrouw, ze studeert op de planeten. ze verbiedt me om terug te gaan naar parijs en om de telefoon op te nemen. ze maakt eten voor me en zegt me dat ze van me houdt.

aan het einde van de avond stoppen ze met bellen. het is 13 november. de volgende dag ook niets. ik zet de radio aan en ontdek waarom. de aanvallen in bataclan in parijs zijn net gebeurd. frankrijk is in rouw en het ziekenhuis is overweldigd, in het bijzonder de afdeling waar ik net vandaan kom. de horrors van bataclan sparen me uit de klauwen van de doktoren. ze vergeten me. ik ben alleen met mijn moeder, ik kan ademhalen. ik kom van de gletsjer, achter me pakt de rook samen, ik denk dat ik alleen ben, maar dat ben ik niet. een beer is over de hoogvlakte aan het wandelen. hij heeft hier niet zo min als ik iets te zoeken. wat doet hij hier in dit land zonder bessen of vis, als hij

ook gelukkig in het bos zou kunnen zijn? we stuiten op elkaar. een ruig gedeelte van het terrein verhult ons voor elkaar. de mist komt op, de wind blaast de verkeerde kant op. als ik hem zie staat hij al voor me en is net zo verbaasd als ik. er zit twee meter tussen ons, ik kan niet vluchten en hij ook niet. daria had gezegd, als je een beer ziet zeg dan: ik zal je niet aanraken, raak mij ook niet aan. prima, maar op dat moment niet. hij laat me zijn tanden zien, hij is bang. ik ben ook bang, maar ik kan niet wegrekken. ik imiteer hem, ik toon hem mijn tanden en alles raakt in een stroomversnelling. we beuken in elkaar, hij gooit me om. mijn handen zijn in zijn vacht als hij me in mijn gezicht bijt en dan in mijn hoofd. ik kan mijn botten horen kraken. ik denk dat ik doodga maar ik ga niet dood. ik ben bij volle bewustzijn. hij laat los en pakt mijn been. het is mijn kans om mijn ijspik te pakken, ik sla hem ermee. ik weet niet waar want mijn ogen zijn dicht. hij laat los, ik open mijn ogen en zie dat hij wegrent, trekkend met zijn been. ik zie het bloed op mijn wapen en vraag me af of ik zal leven, maar ik leef. ik ben helderder dan ooit. mijn hersenen gaan 100 mijl per uur. als ik het haal, denk ik, zal het leven anders zijn.

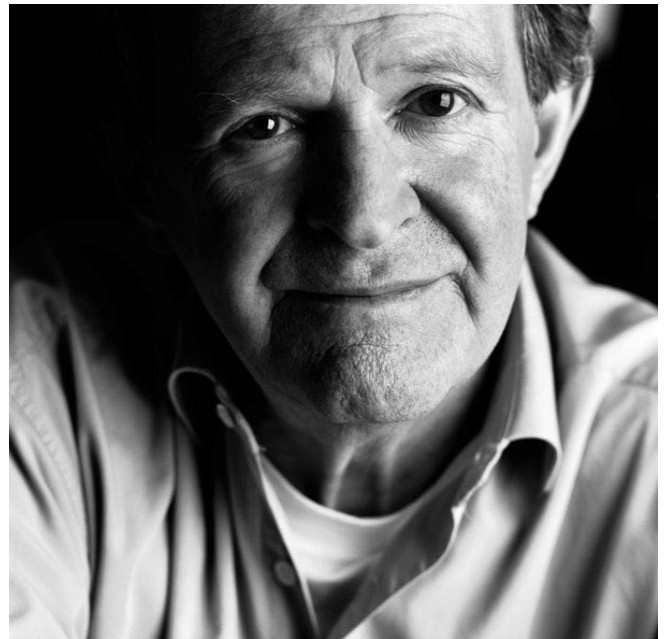
martin nieuwerf
'héél klein liedje'
tekst tony van verre
muziek harry bannink 1974

dit is een heel klein liedje
tot besluit
1, 2, 3 uit

en deed ook een stukje uit
'mijn vader was brandwacht' 1962
van henk van der molen

mijn vader was brandwacht
hij bleef in het vuur
eerst stortte het dak in
en toen kwam de muur
er staat nog een foto
bij ons op 't dressoir

en hoor ik de brandweer
dan kijk ik ernaar

harry bannink

peter nieuwerf, marieke verheul, armando, ruud ouwehand

martijn:
ik snap nu ook waarom ik die liedjes zo vaak hoorde: mijn vader werkte indertijd veel met bannink en van der molen

en was goed bevriend met van verre. grappig dat liedjes zo vast in je geheugen blijven zitten. mijn hoofd zit er in ieder geval vol mee.

miranda prein & erasmus mackenna
-dialoog als vervolgverhaal
-twee afleveringen

01
06-12-2021

de ene
het is niet dat ik het niet kan, het is dat ik het niet wil.
als ik iets niet wil dan lukt het mij niet.
met andere woorden, ik zou het wel willen, maar ik wil het niet
het willen willen houdt mij zo bezig dat ik er niet aan toe kom
ik dacht dat dat ervoor zou zorgen dat ik het zou willen, maar, helaas
willen willen lijkt niet op willen
willen geeft energie
willen willen kost energie
willen draagt per definitie de mogelijkheid van een toekomst in zich
willen willen is nog niets

daarbij komt het feit dat ik niet eens weet wat ik wil
ik zou willen willen weten wat ik zou willen willen
ik ben bang dat ik mij niet duidelijk uitdruk
mijn gedachten zijn zwaar
niet omdat ze dat in wezen zijn
maar omdat er zoveel in mijn kop omgaat
ik ben moe
ik dacht dat ik gewoon te kort had geslapen maar inmiddels begin ik te denken dat het probleem iets fundamenteel is dan dat

de ander
'wil ik niet'

is dat niet juist iets willen?
willen dat het niet zo is?

de ene
zo voelt het niet
niet willen is het gebrek aan willen
willen moet vooruit
wil ik niet is slechts herstel
de ander
herstel van wat?
ik herinner me een nacht
ik was een jaar of veertien
misschien vijftien
ik werd wakker
en ik dacht
ik moet schilderen
nu
ik wist niet wat schilderen was
of hoe je dat deed
en wat je daar voor nodig had
maar 'moeten schilderen' voelde heilig
ik stond op
ondanks een lichte twijfel
het was donker en koud
mijn bed was warm
maar ik stond op
ging aan m'n bureau zitten

zocht in de la dat doosje met die rondjes gekleurde harde verf erin
wat je met zo'n dun kwastje
in een beetje water kon oplossen

tot vloeibare verf
en zette wat strepen op papier
toen ging ik weer liggen
tevreden en weer lekker warm
maar ook met twijfel
wilde ik schilderen
of wilde ik eigenlijk iets bewijzen
bewijzen dat ik iets wilde
dat was geen fijn gevoel
'wil ik niet' is slechts herstel?
herstel waarvan?
de ene
herstel van datgene wat je wordt aangedaan
of van wat je jezelf aandoet
in ieder geval van wat je is overkomen waarvan je voelt dat
je het niet verdient of wilt of
een vloekje, weggejaagd
denk je dat je iets achteraf kan willen?
dat je iets krijgt of dat er iets gebeurt waarvan je dan denkt
'dit wou ik'?

de ander
hoe bedoel je?

de ene
luisteren naar hoe je vertelt over kleine potjes verf in je bu-
reaula als vijftienjarige

de ander
ik heb het idee dat om iets te willen het je van tevoren op-
gevallen moet zijn

de ene
maar hoe zou ik moeten weten wat ik wil als ik iets nog niet
heb meegemaakt?
kan ik dan pas iets willen als ik het al ken?
want tsja dan hoef ik het niet meer

de ander
was het zo erg?

de ene
wat?

de ander
vloek zei je toch zonet
vloek-je

de ene
weet ik niet meer
zei ik dat?

de ander
laat maar, komt wel
iets echt nieuws
iets wat je niet kent
nog niet kende
waarbij je meteen dacht 'dit wil ik'
dat moet je toch ooit?

de ene
dan denk ik meteen aan ijs
dat vond ik zo lekker
toen ik dat voor het eerst
maar dat is geen willen
dat is eten

de ander
moet je ook willen

de ene
maar ik bedoel willen willen
in plaats van willen
zit me dwars
hele dagen verspil ik
met dat willen willen
ik sta in de startblok maar ik hoor geen schot

de ander
dan koop je toch gewoon een kogel en een pistool

de ene
in mijn hoofd
wordt er een kleine oorlog gevoerd
maar niemand heeft een geweer
en de soldaten zijn thuis gebleven

de ander
ik geloof dat je snel aan een vergunning komt
als je je pistool uitsluitend gebruikt
voor persoonlijke zingeving
ik heb in mijn leven nooit last gehad
van het willen willen
alles wat ik wou wou ik al
en wat ik niet wil wil ik ook niet

ik denk er niet aan

de ene

en dat schilderen dan in de nacht?

de ander

dat was de eerste en laatste keer

daarna heb ik een soort zuiver gevoel ontwikkeld

dat als ik iets dacht te willen wat niet klopte

iets dat voelde als willen willen

dat ik het meteen

waarom zei je weggejaagd?

de ene

wat zit je nou de hele tijd te vissen?

waarom vraag je steeds wat ik bedoel

met wat ik zeg

de ander

omdat ik wil begrijpen wat je zegt

omdat ik je wil begrijpen

jou begrijpen door te begrijpen wat je zegt

daarom zeg jij het ook

dat is ook wat jij wilt

de ene

weet ik niet

de ander

uitstel

geen herstel maar uitstel

de ene

hulp

ik weet het niet

koffie?

de ander

lekker

de ene

alsjeblieft

bij deze

goeiemorgen

de ander

goeiemorgen

de ene

goeiemorgen

de ander

wat ben je vandaag van plan?

de ene

ik wil naar het strand

oh

oh

oh

dat is raar

de ander

wat is raar?

de ene

ik wil naar het strand

de ander

dat is helemaal niet raar

dat is zeker niet raar

dat is zelfs buitengewoon gewoon

de ene

dit gebied ben ik niet gewend

de ander

dus je wilt iets en je kunt het

of je kunt het niet

willen willen opgelost

02

07-02-2022

de ander

als een schroef

zo voelt het

of zo zie ik het voor me

als een schroef

zo draait het leven, mijn leven,

zich verder in mij

kan me steeds moeilijker los maken

van wie ik denk dat ik ben

alles stapelt zich op

voegt toe aan het beeld

dat ik heb van mezelf

steeds minder ruimte.

hoe was het strand?

de ene

011

ben niet gegaan
de ander
oh
de ene
toen ik mezelf erop betrapte dat ik wilde gaan
wilde ik niet meer
de ander
oh
de ene
vond mezelf opeens voorspelbaar
en dacht ik doe het niet
als dit is wat ik wil
als ik denk dat ik dit wil
hoef ik het niet meer
ik wil iets willen waarvan ik niet weet dat ik het wil
nog niet weet totdat ik het wil
de ander
dat begrijp ik
de ene
oh
maar die schroef
dat houdt uiteindelijk toch op
op een bepaalde moment
kan het niet dieper
wat gebeurt er dan?
de ander
de tijd stopt
vastgeroest
de ene
of je weet waar je aan toe bent
de ander
en dan?
de ene
overzicht
reflectie
voorbereiding
actie
de ander
ik vind dit behoorlijk abstract
de ene

vertel dan
wat is er nou aan de hand
de ander
opeens doe je alsof
het allemaal zo makkelijk is
'overzicht reflectie
voorbereiding actie'
zei de meester in ontkenning
de ene
meester in ontkenning?
de ander
vloek-je
zei ik dat
kan ik me niet meer herinneren
de ene
ja...
(lange stilte)
de ander
kijk me eens aan
je hebt hele mooie ogen
weet je dat
de ene
ach
de ander
ik meen het
de ene
je hebt gelijk,
misschien lijkt het voor een ander altijd makkelijker
zien wat er scheelt en een oplossing zoeken
de ander
daarom praten we toch
de ene
voor mij zit de worsteling vaak gecompliceerder in elkaar
dan het in de eerste instantie lijkt als het een ander is die
lijdt
en daarmee bedoel ik niet "au mijn knie" maar "au mijn
ziel" of iets van die scala
dan kom in een gebied ergens tussen zelf lijden omdat
diegene lijdt

en een toestand van totale over-analyse waarin ik mijn eigen gebreken en zoektochten en onduidelijkheden op die ander projecteer
ik bedenk in feite dat de ander in de hel zit
(soms is dat ook zo)
en dan kom ik, daardoor, er zelf in terecht
met andere woorden
als jij pijn hebt, heb ik dat ook
au
de ander
ik ben geen dokter
de ene
en ik geen patient
de ander
ons verhouding is niet wetenschappelijk
en pijn ook niet
de ene
wetenschap is een kader en een poging
een poging het onmogelijke te doen
uitleggen
verklaren
genezen
er is geen pil op aarde
die het leven betekenis kan geven
de ander
hoeft het ook niet te krijgen
de ene
gisteravond keek ik een film
twee wetenschappers
astronomen
zij ontdekken met een telescoop
en wiskunde dat er een komeet
met een diameter van negen kilometer
zich onwetend op de aarde neerstort
een zogenaamde planeetdoder
ze stappen op de president af
zij lacht ze weg
de astronomen beginnen
in het openbare domein te gillen
de president luistert nog steeds niet

en de mensen verklaren ze voor gek
en misschien denk je uiteindelijk ook dat je dat bent
maarja
er komt een fucking komeet op je af
dus je gaat niet zo maar liggen
de ander
ik lig ook niet
de ene
wat ik zo heerlijk vond aan die film is
dat aan het einde de hele wereld vernietigd raakt
en dat weet iedereen
ze hebben de hele tijd zichzelf stuk gewerkt
om de mensen toch in actie te laten komen
om de vernietiging tegen te houden
maar dat lukt simpelweg niet
de mensen zijn met andere dingen bezig
dus als het moment komt
gaan ze samen naar de winkel
ze halen boodschappen
ze koken voor elkaar
iedereen is uitgenodigd
aardappels en wortels en boter en kool en eieren en weet
ik veel wat voor heerlijks wijn en bubbels en koffie en thee
ze gaan aan tafel
en als de aardbeving en tsunami en zandstorm en vuurstorm op ze afkomen kijken ze elkaar in de ogen en drinken ze van hun glazen
niets meer
de ander
dat is dus ook een schroef
de ene
hoezo
de ander
een ding dat verder en verder draait
en je weet waar het eindigt: stilstand
de ene
stilstand
ja, dat is het ergste
de ander
wat ga je vandaag doen?

de ene

gewoon iets

ik wil er niet over nadenken

de ander

ik weet het ook nog niet

typisch zondag

wat deden we vroeger als kind eigenlijk op zondagen

later opstaan want we hoefden nergens heen

maar daarna?

we maakten wel eens een tientje na, zo'n blauw briefje van

10 gulden,

en die legden we op straat

en dan gingen we achter een auto zitten en

wachten tot iemand op een fiets voorbij kwam

en het zag en stopte en het wilde pakken

en dan kwamen wij tevoorschijn om te zeggen

dat het niet echt was

want ze mochten het niet meenemen

want dan moesten we weer opnieuw beginnen

eet tekenen.

klinkt niet echt leuk he?

maar wij vonden het toen heel spannend.

mensen werden ook boos

de ene

waarom zou het nu niet meer spannend zijn?

zondag is voor muziek

dat ga ik vandaag doen

ze luisteren.

de ander

als ik dit hoor denk ik

aan de keuken van mijn ouderlijk huis

als kind stond dit op

op zondag

de ene

ha

dat is een teken

dat je misschien toch iets met dat tientje moet

zoiets

of vind je dat je dat soort spelletjes voorbij bent?

de ander

stel je voor,

we maken nu een tientje na of een twintigje

best lastig met die euro's

vroeger was zo'n tientje duidelijk herkenbaar

blauw met een grote 1 en 0 erop

en we leggen die op straat

bij het terras hiervoor

dan roken we samen een sigaretje

en gaan zitten kijken tot iemand het opraapt

de ene

en dan spring jij op en zegt:

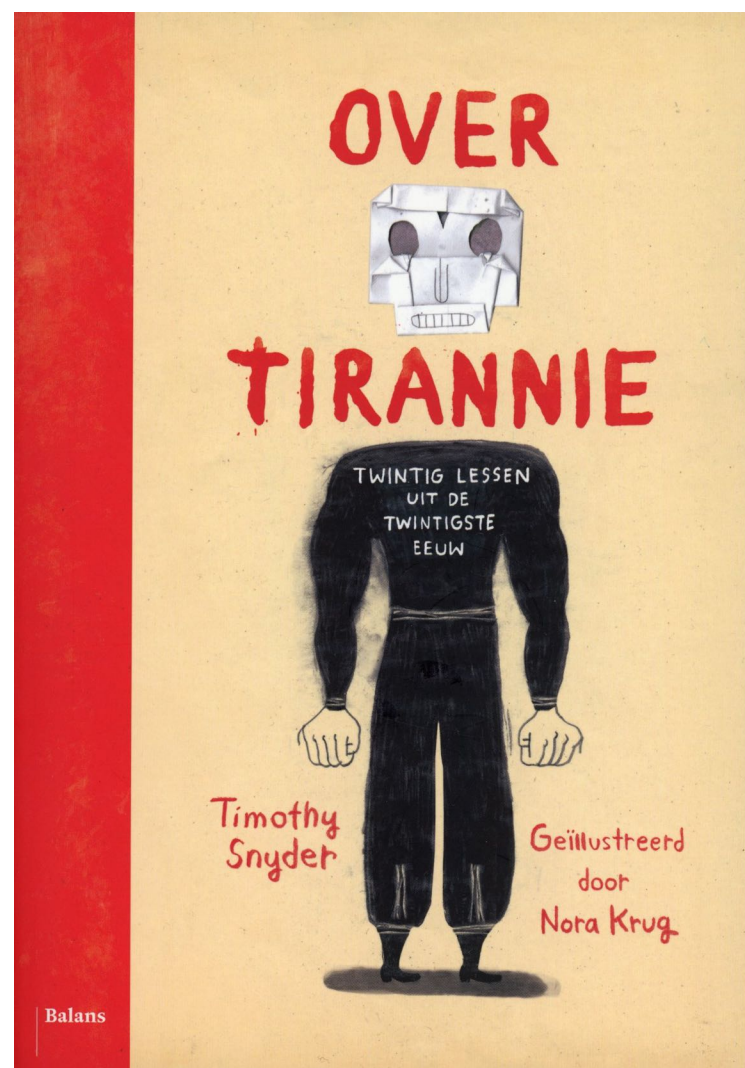
het is niet echt mevrouw, of meneer

de andere

waarom ik?

de ene

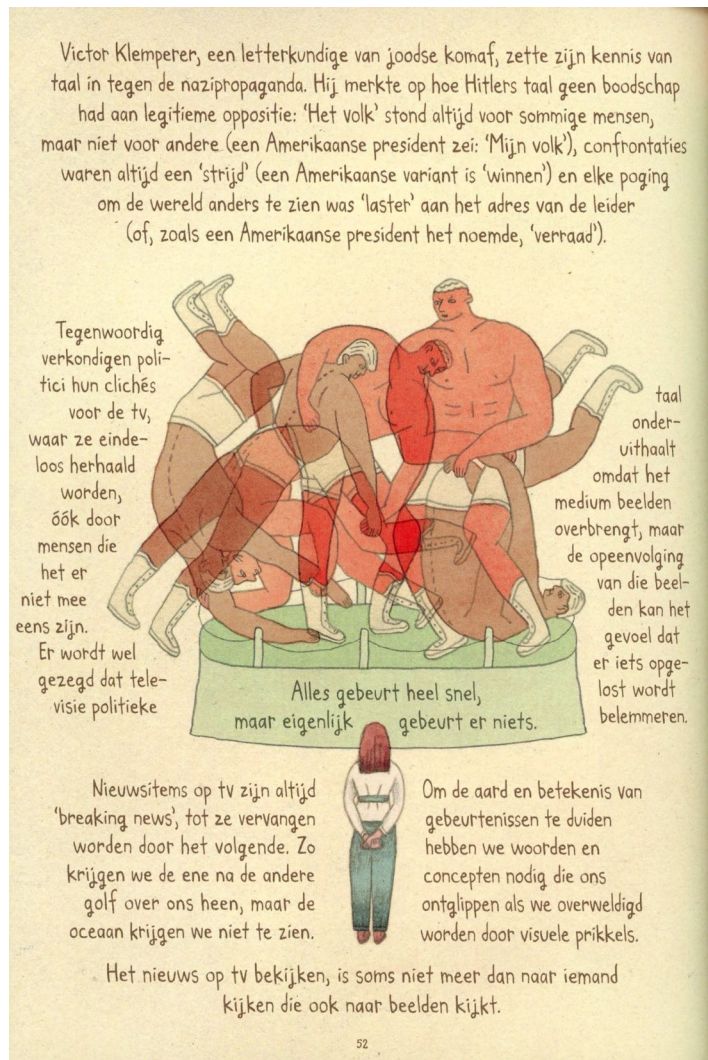
of ik..

annette kouwenhoven

tymothy snyder

-enkele zinnen uit 'over tirannie' 2017/2021

-erik bindervoet

leest gedichten van:

-louis lehmann

-elea

het is onnut te overwegen
dat op een niveau onder de huid
van drie gevlekte en ruige heuvels,
op één waarvan de middeleeuwen
resten lieten van een kasteel
als van een slordige maaltijd,
en onder de romeinse pronk
die hier overal platte vloeren toont,
de mannen woonden die de eleaten waren.

dat op de hellende agora,

nu klein, zoals rotterdam
in zijn verwoesting klein was,
hebben gelopen,
dat zij hier dachten, spraken
en schreven wat zij schreven.

een paar woorden zijn waard te bedenken:
xenophanes tekende op,
dat bij het vuur, in de winter,
mannen elkaar dit hebben gevraagd:
'hoe oud was u toen de meden kwamen?'

vanaf de poort bij het strand
waar de schepen op werden getrokken,
vanaf de heuveltop, waar in de grond
nu een grijze schabloon en daarnaast een inscriptie
als een vergeten mijlpaal
een tempel van poseidon toont
en misschien vanaf 't hoogste punt,
van de agora, zag men de zee.

bij goed zicht, zonder hittetrilling
of regenlevel, lokt in het zuiden
kaap palinouros, kaap keerwind, tot springen
van hem naar de volgende kaap
enzovoorts, eerst zuidoost,
dan westwaarts en daarna
tussen rhegion en sicilië door,
naar steeds vertrouwder water,
langs corcyra, pylos en rond malea,
en eindelijk van eiland tot eiland
naar een oudere kust.

daar waren steden, half verbrand, half verwoest,
half uitgemoord en half met rust gelaten,
op de slordige manier van de geschiedenis.
daar was de jeugd geweest
van de mannen die oog en oor ontkenden,
maar knipperend keken naar de baai
tot aan kaap palinouros en dachten

aan de zee daarachter, vragend:
'hoe oud was u toen de meden kwamen?'

louis lehman.1939 foto: emiel van moerkerken

-james joyce

nu opgetrokken is de laatste nevel
blijft er geen heuveltop voor manannan,
maar door de hoofden is een schim gedreven
als wind ruist door de schelpen op het strand.

waar 't onbereden droompaard nog kan landen,
want zand en schelpen zijn van elke tijd.
maar wie wenst nog een orde aan te randen
waarbij de godsklok op het kerkdak rijdt?

men moet ver weggaan om de droom te vinden
op d'ene plaats waarvan men is gestart,
steeds waaien er nog eeuwenoude winden
wij luistren aan de poorten van uw hart.

-slauerhoff

ik denk aan jou, een gele vlam op aarde,
die als een weerlicht langs de zeeën trok,
maar steeds weer terugkwam, ziekelijk en doorschokt
naar hollen, waar je 't grijze lijf bewaarde.

blad is de mens, elke wind speelt ermee,

je hebt het beter dan wie ook geweten.
maar is het mogelijk dit te vergeten
onder het eeuwig herfstgeweld der zee,

verbannen op het nauwbewegend ijzeren
eiland, door mensenhand als desolaatste
cel uitgezet in 't weer, de einders reizen
zelf voor. achter noch voor wacht troost, het laatste.

misschien daarom bedacht ik het niet eer:
hij is vertrokken en hij komt niet weer.

-slauerhoff ii

riep robert herrick niet ben jonson aan
bij tavern-brawls geschikt voor theologen?
tenzij ook dit schrift weer is gelogen,
niet om te dichten kruipen dichters saam.

om zo vrijwillig in het krijt te staan,
zal mij nu nog eens moeten gedogen,
ik ben onwillig in mijn licht gevlogen,
wil 't aan een reeds gedooft teloor doen gaan.

de heilige jan jacob... maar ik weet
hoe ongerijmd deze benaming is,
al was hij een uit tien, misschien uit honderd.

misschien dat ik hem nu nog voelbaar mis,
hij heeft de kluit zo glorieus bedonderd
als een kon die het ook zichzelf deed.

-volmaakt sonnet

abutta prupta wouwerijter snemmo
dee sneizemani knistero kuhil
evister kwapedoe gregrijkje mil
abruul wannijkt naprister emenemmo.

dawuuzel froddewa abritla remmo

nedomze wauler krukjami sumil
habwadder kokje musami schabril
hamarma noelanitter schuffiremmo.

noplutjera vobemzie skillebrik
awemzami schowaster muli brool
ta kimper alle metsi keizawool.

skolumber marremoet zuwinzi mik
builanscher onkerdoe witsammanat
keilomzer uuste wuuzer immel prat.

-het laatste woord in blues

het is troosteloos
te kijken naar een waslijn
met een oneven aantal sokken.

en soms, als het vochtig weer is
hangen ze er
dagenlang, dagenlang.

-repertoire

rinkepink mozart
woemwoem wagner
rrrrrrrrrrrrrrr liszt
en elke dag j.s. bach
de trappenloper met tien benen.

[de pantippel]

de pantippel is gekomen
uit zijn lang isolement.
juichend is een heir van gnomen
hem al tegemoet gerend.

jair stranders

-karel van het reve

toespraak bij het aanvaarden van de pc hoofd prijs 1981 -is er vooruitgang in de kunst?

-toen mij gevraagd werd hier" het woord te voeren over het onderwerp 'is er vooruitgang in de kunst?' kon ik mijn oren niet geloven. ik verkeerde in de veronderstelling dat het algemeen bekend was dat er geen vooruitgang in de kunst bestaat, en dat het dus weinig zin had die vraag in het openbaar aan de orde te stellen. maar de man die mij uitnodigde bleek, toen ik even met hem over die uitnodiging praatte, de mogelijkheid niet uit te sluiten dat er wel degelijk vooruitgang in de kunst bestaat. hij geloofde, leek mij, in die vooruitgang, en als ik hem zo hoorde, dan geloven de meeste mensen die hij kent ook in die vooruitgang. en de meeste mensen die hij kent zitten in deze zaal. dus misschien is het wel nuttig, dacht ik toen, deze mensen enige algemene ontwikkeling bij te brengen door ze uit te leggen dat die vooruitgang een hersenschim is.

-hierbij neem ik aan, dat we onder vooruitgang in de kunst artistieke vooruitgang verstaan, en geen kwantitatieve. u zult dat hoop ik met mij eens zijn. dat dit jaar in nederland meer romans verschijnen dan tweehonderd jaar geleden is geen vooruitgang te noemen. dan zou je het maken van steeds hogere gebouwen of het groter worden van een bebouwde kom architectonische vooruitgang moeten noemen. dat de wereld meer symfonieorkesten telt dan honderd jaar geleden - dat denk ik tenminste - is op zichzelf verheugend, en dus een vooruitgang, maar geen vooruitgang in de hier aan de orde zijnde betekenis van het woord. ook technische vooruitgang telt naar mijn smaak niet. als het zo is dat zangers in de twintigste eeuw meer octaven bereiken dan vroeger en meer decibels voortbrengen dan vroeger, dan kun je dat, als je van octaven en van decibels houdt, wel vooruitgang noemen, maar dan laat je de vraag waar het eigenlijk om gaat volgens mij liggen. en die vraag is: wordt er beter gezongen dan vroeger. dat geldt ook voor andere technische verbeteringen: het hoger dan vroeger kunnen springen van dansers, de uitvinding van het perspectief of de slagschaduw in de schilderkunst, of het maken van betere verfsoorten, of het ontstaan van

nieuwe kunsten zoals fotografie en film en het inpakken van grote gebouwen. dur gaat het allemaal niet om. het gaat erom, of er tegenwoordig betere kunst gemaakt wordt dan vroeger.

-de russische dichter alexander poesjkin, die wel meer juiste uitspraken heeft gedaan, schreef over deze kwestie de volgende behartigenswaardige woorden: 'de tijd kan vooruit gaan, · schreef hij, · de wetenschappen, de filosofie en het openbare leven zich vervolmaken en veranderen, - maar de poëzie blijft waar zij is. haar doel is hetzelfde, haar middelen zijn dezelfde. terwijl de begrippen, werken, ontdekkingen van de grote vertegenwoordigers van astronomie, natuurkunde, medicijnen en filosofie verouderen en iedere d.ig door nieuwe vervangen worden, blijven de werken van de ware dichters fris en eeuwig jong.

de familie van het reve in 1947 op de magere brug in amsterdam, met gerard tweede van links, karel en zijn vrouw jozina en dochter (ook jozina geheten) en vader en moeder van het reve. (foto annelies romein/mai)

-een andere schrijver, de oostenrijkse filosoof karl popper, die ook noga] wat juiste uitspraken gedaan heeft, merkt in dit verband op: "natuurlijk kan er zoiets zijn als vooruitgang in de kunst, in die zin, dat er nieuwe mogelijkheden ontdekt kunnen worden, en ook nieuwe problemen. in de muziek hebben uitvindingen als het contrapunt bijna een oneindigheid van nieuwe mogelijkheden en problemen geopend. er is ook zuiver technische vooruitgang (bijvoorbeeld bij bepaalde instrumenten). maar hoewel dat nieuwe mogelijkheden kan openen is het niet van fundamentele betekenis.'

-een derde schrijver, ik zelf namelijk, heeft opgemerkt: 'er bestaat eigenlijk geen literaire vooruitgang. de techniek van een land ontwikkelt zich nogal eens, de produktie per hoofd der bevolking kan een eeuw, twee eeuwen stijgen, het aantal boeken, schouwburgen, universiteiten in een land kan groter worden, maar de kunst trekt zich van dit alles niets aan. na sappho "ontwikkelt" de lyrische poëzie zich wel in die zin, dat er steeds nieuwe en steeds andere lyriek geschreven wordt, maar er is geen sprake van enige vooruitgang. na mozart is er wel andere muziek gemaakt, maar geen betere.'

-een aanwijzing voor de juistheid van die drie uitspraken zou je kunnen zien in het feit, dat beroemde wetenschapsmensen na verloop van tijd niet meer gelezen worden, terwijl het werk van beroemde kunstenaars uit het verleden nog steeds gelezen, aangehoord, bekeken wordt. euclides is een beroemd mathematicus. archimedes is een beroemd natuurkundige. maar er zijn heel wat wiskundigen en heel wat fysici, die nooit een letter van euclides of archimedes gelezen hebben. daar staat tegenover dat laat ons zeggen homerus en catullus iedere zoveel jaar weer herdrukt en vertaald en door vele duizenden mensen gelezen worden.

-op zichzelf is dat trouwens een interessant verschijnsel. wat newton en einstein tot de wereldcultuur hebben bijgedragen, hebben zij bijgedragen door middel van hun geschriften. maar als morgen alle teksten van newton en einstein van de aardbodem zouden verdwijnen, dan zouden de meeste van hun ontdekkingen blijven bestaan, bijvoorbeeld in de handboeken, waarin andere geleerden de ontdekkingen van newton en einstein hebben naverteld. maar als alle partituren, geluidsbanden, grammofoonplaten en cd's van bach verdwijnen zouden, en ook alle mensen die iets van bach uit hun hoofd kennen, dan was bach weg, alle navertellen en commentatoren ten spijt.

-ik geloof niet dat er tegen die drie uitspraken van poesjkin, popper en mij veel is in te brengen. als dat wel zo is zal ik dat straks graag van u horen.

-blijft de vraag waarom zoveel mensen, toch eigenlijk tegen beter weten in, zo hardnekkig aan die vooruitgang in

de kunst geloven. dat zou wel eens kunnen zijn omdat zij geloven aan vooruitgang in het algemeen. daar gelooft bijna iedereen aan. omstreeks de laatste eeuwwisseling liet de russische schrijver anton tsjechov graag iemand in zijn toneelstukken optreden, die met enige nadruk en met veel gevoel, en zonder dat daartoe enige aanleiding bestond, en meestal ook zonder dat iemand op zijn mededeling reageerde of zelfs maar liet merken dat hij die mededeling gehoord had, - verkondigde dat over drie-, vierhonderd jaar de mensen ontzettend gelukkig zouden zijn. ik geloof niet dat er ooit een criticus geweest is die deze passages belachelijk heeft durven maken, want zij geven in een eenvoudige, heel zuivere en naïeve vorm weer wat welhaast iedereen gelooft.

-wij geloven dat de wereld steeds beter wordt. wij dragen weliswaar ook stuitjes van het omgekeerde van deze idee reque met ons mee, namelijk de gedachte dat het vroeger beter was dan nu, dat de studenten toen hun talen beter kenden, dat de jeugd nog niet zo dom en ruw was als tegenwoordig, en dat je vroeger nog goede scholen en goede timmerlieden had, en aanzienlijk minder criminaliteit. maar zoals er in het huis mijns vaders vele woningen zijn, zo is er in 's mensen hoofd plaats voor veel met elkaar strijdige overtuigingen, en dat leidt ertoe, dat wij enerzijds geloven dat de scholen vroeger beter waren dan nu en anderzijds geloven dat de scholen en alle andere dingen steeds beter worden en dat over vijfhonderd jaar de mensheid er beter aan toe zal zijn dan nu.

-dat geloof in de vooruitgang is natuurlijk aanvechtbaar. de twintigste eeuw heeft meer en massaler gruwelen te zien gegeven dan de negentiende of de achttiende eeuw. maar toch geloven wij in die vooruitgang, en wij doen dat, komt het mij voor, sinds ongeveer het midden van de vorige eeuw. dat is, heel grof en niet helemaal juist voorgesteld, ongeveer als volgt gegaan:

-vroeger had je leibniz. die zei, zoals bekend, dat wij leefden in de beste van alle mogelijke werelden - dans le meilleur des mondes possibles. daar tegenover stond de wat cynische voltaire - een oppervlakkige geest volgens multatuli - die gezegd moet hebben dat het met de wereld zal

gaan zoals het altijd gegaan is - le monde ira toujours comme il va. en je had schopenhauer, die dat nog eens aanscherpte en verkondigde dat wij in de slechtste van alle mogelijke werelden leefden. maar toen kreeg je hegel, guizot, marx, darwin, spencer en dat soort jongens, en die zeiden dat het met de mensheid tot nu toe steeds beter gegaan was en in de toekomst ook steeds beter zou gaan. en dat geloven wij eigenlijk nog steeds, ook al lezen wij liever schopenhauer en voltaire dan hegel. zelfs de kerken, voor wie het heil toch eigenlijk aan gene zijde van de menselijke geschiedenis ligt, zijn aan het omgaan. zij zwijgen steeds meer over de eeuwige zaligheid en gaan steeds meer geloven aan aardse vooruitgang. als wij, zo verkondigen zij, maar genoeg raambiljetten ophangen en geld geven aan zeehondjes en aan het medisch comité vietnam, dan werken wij mee aan een eerlang te verwezenlijken paradijs op aarde, een paradijs waarvoor jesus christus, karl marx en che guevara de grondslagen gelegd hebben.

-het geloof van leibniz, dat we in de beste van alle werelden leven, is verdwenen, maar we geloven allemaal wel ergens dat de mensheid op den duur terecht zal komen in een wereld die beter is dan de onze. de gedachte dat 'le monde ira toujours comme il va', de gedachte dat alles op aarde, wat de hoofdzaken betreft, wel altijd ongeveer hetzelfde zal blijven - die gedachte heeft iets ondraaglijks. op 14 mei 1940 bracht ik met een paar klasgenoten een bezoek aan onze geschiedenisleraar jacques presser. hij stond op het punt om met zijn vrouw zelfmoord te plegen. ik weet de laatste woorden nog die hij tegen ons zei: 'misschien komt er nog wel eens een betere maatschappij. misschien.'

-dat algemene geloof aan de vooruitgang blijkt ook uit het spraakgebruik. welhaast iedereen in deze zaal zal zichzelf vooruitstrevend, progressief noemen. daaruit blijkt eigenlijk al dat men de gewenste gang van zaken en de gang, die de zaken in de toekomst zullen nemen voor min of meer identiek houdt. anders zou men immers het streven naar het goede voor hetzelfde geld regressief kunnen noemen.

-denk je een beetje over die dingen na, dan kom je tot vreemde gevolgtrekkingen. neem gorbatsjov, iemand die door iedereen in deze zaal die geen russisch kent voor een uiterst progressief iemand wordt gehouden. op economisch gebied streeft hij iets na - oflijkt hij althans iets na te streven, want erg duidelijk is hij niet - dat lijkt op de nieuwe economische politiek van lenin, waarbij staatsmonopolie en vrij ondernemerschap naast elkaar bestonden. als gorbatsjov erin slaagt te bereiken wat hij lijkt te willen bereiken, dan brengt hij rusland wat de structuur van de economie betreft terug van 1987 naar 1925 - en iedereen zal dat een grote vooruitgang noemen en geen teruggang. -er zitten goede kanten aan dat vooruitgangsgeloof: als je op het ogenblik in engeland niet meer als twaalfjarige gehangen wordt voor het stelen van een brood, dan komt dat doordat in de negentiende eeuw engelse wettenmakers zijn gaan geloven dat de vooruitgang eiste dat de wetten steeds milder werden.

-een nadeel is, dat het geloven aan de vooruitgang vaak de overtuiging meebrengt dat er zoiets bestaat als 'historische noodzakelijkheid': af en toe moeten er onaangename dingen gebeuren, want dat is nodig voor de onvermijdelijke en in het algemeen toe te juichen vooruitgang. zo zou je verband kunnen leggen tussen de grote massamoorden der twintigste eeuw en het geloof in de vooruitgang die bepaalde onaangename operaties nu eenmaal noodzakelijk maakt. mensen die de marxistische en nazistische massamoorden van de twintigste eeuw verafschuwen spreken soms met een zekere historische waardering over de guillotine als instrument der vooruitgang, een instrument dat nodig was om het ancien régime op te ruimen en de zegeningen van de franse revolutie mogelijk te maken. het komt mij voor, dat er tussen guillotine en gaskamer geen kwalitatief, maar alleen een kwantitatief verschil bestaat, en dat zonder dat geloof in de guillotine als instrument der vooruitgang er misschien geen russische en duitse en andere vernietigingskampen zouden zijn geweest.

-het geloof aan vooruitgang in de kunst brengt naar het mij voorkomt meer nadelen dan voordelen met zich mee. een van de afschuwelijke bijverschijnselen van dat geloof

is de vaak gehoorde bewering dat een goede kunstenaar met zijn tijd meegaat, ja, zelfs zijn tijd vooruit is. in werkelijkheid is dat helemaal niet zo. je hebt nogal wat beroemde kunstenaars die hardnekkig geweigerd hebben met hun tijd mee te gaan. de daarnet al even genoemde componist johann sebastiaan bach schijnt een zeer ouderwets soort muziek te hebben geschreven, en werd door zijn vernieuwende en met hun tijd meegaande zonen voor een oude zak gehouden. dostojewski beoefende het in zijn tijd nauwelijks meer bestaande genre van je keukenmeidenroman met ondergeschoven kinderen, geheimzinnige misdaden en verborgen erfenissen. als je villa des roses, geschreven voor de eerste wereldoorlog, en het dwaallicht, geschreven na de tweede wereldoorlog, naast elkaar legt, dan kun je alleen aan bepaalde technische details, zoals het ontbreken van een badkamer in dat pension en het ter sprake komen van de sovjet-unie in het dwaallicht, merken in welke tijd die verhalen ongeveer geschreven zijn.

-de bijna veertig jaar die tussen beide werken voorbijgingen zijn voor elsschot geen aanleiding geweest iets aan zijn manier van schrijven te veranderen. de tijd ging voorbij, elsschot ging niet mee. anton tsjechov beschouwde de symbolisten - in zijn tijd een uiterst belangrijke en nieuwe stroming- als een stelletje gekken. mijn broer gerard schrijft met een kroontjespen en is een belijdend en mischien zelfs wel betalend lid van de rooms-katholieke kerk. dat schrijfinstrument en dat kerkgenootschap behoren echter volgens velen uwer niet bij onze tijd.

-de voorbeelden liggen voor het grijpen. de schilder carel willink heeft onder meer een beroemd portret van adriaan roland holst gemaakt, dat sprekend op adriaan roland holst lijkt, en ook de gebreide pullover die roland holst op dat schilderij draagt lijkt sprekend op de pullover die de dichter in die dagen droeg, zeggen de kenners. maar portretten schilderen die op de geportretteerde lijken is afschuwelijk ouderwets, en sandberg, directeur van het stedelijk museum, zag niets in willink, want, zo heb ik sandberg een keer voor de televisie horen zeggen, willink was niet van onze tijd. vandaag de dag zijn de schilderijen van

willink tonnen waard. de bekende russische schrijver tolstoj ging er prat op dat hij enige decennia geen kranten had gelezen. hoe kun je met je tijd meegaan als het wereldnieuws aan je voorbijgaat? hij had weinig marx en helemaal geen freud gelezen. toch staat tolstoj hoog goteerd, en er is niemand meer die zich angstig afvraagt of tolstoj wel met zijn tijd meeging.

-er zijn ook praktische nadelen, die het geloof in de vooruitgang in de kunst met zich meebrengt. nadelen zowel voor de producent van kunst als voor de consument. de gedachte dat een kunstwerk, wil het de moeite waard zijn, iets nieuws moet brengen, met zijn tijd moet meegaan, nieuwe wegen moet inslaan, moet reageren op veranderingen van de tijd, die gedachte maakt dat er nogal wat kunst wordt geproduceerd op zuiver theoretische gronden. bij de literatuur keert de wal tot op grote hoogte het schip. literatuur bestaat uit mededelingen, uitspraken, beweringen. wil men uit vernieuwingsdrang literatuur maken die bijvoorbeeld alleen uit klanken bestaat, zoals men dat in rusland omstreeks 1910 deed en in nederland omstreeks 1960, dan verveelt dat al gauw en houdt men er vanzelf mee op. maar bij beeldende kunst en bij muziek is het geloof ik mogelijk om decennia lang dingen te blijven maken niet omdat men dat leuk vindt, maar uit plichtsgevoel en uit vrees voor ouderwets te worden aangezien.

-de opvatting dat de kunst vooruitgaat, en dat de goede kunst meegaat met de tijd - die opvatting leidt er ook toe dat veel mensen menen speciale aandacht te moeten hebben voor de kunst van hun eigen tijd. het is al een beetje vreemd als mensen hardnekkig nederlandse boeken lezen, terwijl ze de wereldliteratuur tot hun beschikking hebben. maar nog vreemder is het, dat men voorkeur heeft voor de boeken van de eigen tijd. toch komt dat veel voor, en voor levende schrijvers brengt dat zekere economische voordelen mee. maar raar blijft het. menige minister, menige hoofdredacteur, menige hoogleraar die voor een beschaafd mens wil doorgaan leest geen dickens, geen schoolmeester, geen herodotus, maar hij ploegt zich, als hij ' .. avonds vermoeid thuiskomt, door opwaaiende zomerjurken heen of door de laatste saul bellow, of hij leest

zuchtend en steunend dat boek over een middeleeuws frans dorp waarvan ik de titel en de auteur vergeten ben. -dat is verkeerd. je kunt veel beter de dingen beluisteren, bekijken en lezen waar je aardigheid in hebt, onafhankelijk van enige vooruitgang

-vin en jo besluiten met een dialoog over het begrip 'reperatoire.' al spoedig is het een viergesprek geworden en nemen ons voor er een volgende republiek mee door te gaan om er de tijd voor te kunnen nemen. 4 april zijn we weer ter plekke. dv.

verantwoording

ligt bij:

open kunstenaarsvereniging

'de (eerste) republiek'

(sinds 1992)

en

'de balie'

(sinds 1982)

inlichtingen:

<https://debalie.nl/>

<https://www.discordia.nl/>

<https://barreland.nl/>

<https://theatertroep.nl/>

deze keer met:

matthias de koning, alexander nieuwenhuis, vincent vandenbergh, annette kouwenhoven, jair stranders, stef van es,

maureen teeuwen, miranda prein , erik bindervoet, martijn nieuwerf, erasmus mackenna, jan joris lamers. ea.

-via de volgende link kunt u de registratie terugzien:

<https://debalie.nl/programma/de-republiek-57-07-03-2022/>

correspondentie:

--riserv@gmail.com